

Rəssamlarımızın yaradıcılığında Abşeron mövzusu

Abşeron mövzusunda Müslüm Abbasov daimi mürrəcət edir. Öz yaradıcılığı ilə M.Abbasov sanki öz doğma şəhərinə, onun küçələrinə, həyətlərinə, ürəyə yaxın, aziz olan Abşeron məhəbbətini bildirir. Rəssamın istedadının həcmi təyin etmək qeyri-mümkündür, çünki o, lap sadə şeylər haqqında çox gözəl danışır.

Rəngdə həm xətti, həm ideyanı, həm əhval-ruhiyyəni axtarmaq lazımdır. Öz əsərlərində rəssam hədsiz dərəcədə təvəzükardı. Nadir hallarda o, alovlu rənglərdən istifadə edir - sarı, narıncı, purpur və eğer belə rənglər varsa, onlar yaşıl, bənövşəyi tonlarla yumşalır, bu tonlar isə öz növbəsində mavi çalarlara keçid alırlar. Hətta natürrətlərdə öz lirizmi ilə diqqəti cəlb edirlər. Bunlar 1980-ci illərə qədər yaradılan kompozisiyalar deyil. "İnşaatçılar" üzgü keçmiş qalıblar, qabaqda isə müxtəlif kompozisiyalar var: "Abşeronda", "Rəssamın emalatxanasında", "Kətan", "Şəhər", "İstirahət", "İçərişəhər", "Analıq", "Bahar", "Lənkəran motivləri", "Natürrətlər", "Həyətlər", "Qəsr", "Kompozisiya" və s. əsərləri. Fərman Qulamovda mövzu maraqlı tərzdə həll olunur. Köklü "abşeronçu" olmayaq, Fərman Qulamov Abşeronun ab-havasını yüksək dərəcədə duyurdu. F. Qulamov Abşeron haqqında fikrə daha çox yaxınlaşır, nəinki başqaları. İlk növbə

Abşeron, onun ən gözəl vaxtı olan yayın parlaq rəngləridir. Mənzərə, hansısa bir küçəni təsvir edərək, tamaşaçını qəm, qüsbəyə daxil etmir, əksinə kompozisiya sanki "qışqırır" - "Baxın bu Abşeronda parlaq əlvan rənglər gün ərzində bir-birini əvəz edirlər - səhər - qızılı-mavi, axşam-narıncı-alovlanan, gecə-göy-bənövşəyi". "Abşeron" günəşinin süallarında torpaq, dəniz, səma rənglərini dəyişir.

"Natürrətlər" sjeti daha çox nağılvəri, şərşayağı və istidir. Bu ikinci planda dağlar: ön planda isə meyvə qabları, rəssamın əhatəsində olan zolaqlı balişları. Üfüqi əsər və qeyri-adi natürrətlər. Bu əşyalar xalqın, millətin hafizəsidir, hər bir bağın atributlarıdır. Kompozisiya ona görə maraqlıdır ki, burada əşyalar tanış olmaq üçün düzülə bilərlər, onlar həyatı müşahidə etmək üçün lazımdırlar, çünki burdan həyat keçir. Horizontun sol və sağ tərəfində yığılmış əşyaların kölgələri girişli parlaq günəş işığı ilə çərçivəyə alırlar və sanki içəri daxil olmaq üçün

bir yol yaradırlar. Belə təəssürat yaranır ki, indicə kimsə qayıdıb, boşqabda qalan meyvələrin dadına baxacaq və istirahət edərkən Abşeronun mavi vüsətlərini seyr edəcək. Bu kompozisiyada, burda yaşayan xalqın ruhu canlanır və bu genetik hafizə doğma vüsətlərə ölməzlik verir. Şərşin ruhu "İki qadın və çıraq" kompozisiyasında da çox yaxşı öz əksini tapanmışdır.

Şərşin gecələrini, Azərbaycan xalqının evlərinin gündəlik həyatını simvolizə edən çıraq həm də qadınların örtükləri ilə zənginləşir. Bu qadınların piçiltısı sanki eşidilir; onları axşamın sakitliyi və çırağın işığı şəhirlə dünyaya aparır. Bir neçə cizgilərdə verilmiş sifətlərdə maraqlı söhbətin gedişi duyulur. Çox güman ki, qadınlardan biri gözəlilməyən xəbər gətirib və onu çıraq ilə qarşılayan ikinci qadın isə söhbətdən doya bilmir. Qadın elə indicə evə daxil olub, çünki eğer o, çoxdan otaqda olsaydı, onda o, çarşabını çıxarmış olardı. Əsərdə, ancaq iki obraz var, lakin milli koloritin ruhu

çox güclüdür. Rəssam yenidən kompozisiya həllini hələlərdə tapır. O, Şərş qadını ilə tanışlığı muzey eksponatı və yaxud hansısa millətin əşyası kimi nümayiş etdirmək istəmir. O, tamaşaçını iki nəfərin arasında olan söhbətə qulaq asmağa dəvət edir və hətta lazım olsa danışmağa qoyur. Və ancaq hadisələrin mərkəzində olarkən, tamaşaçı qadınları görmək, onların xasiyyətinə bələd olmaq şansını qazanır və onların hər birinə qarşı məhəbbət hissi oyanır.

F. Qulamovun yaradıcılığı onunla maraqlıdır ki, tamaşaçı hər zaman baş verən hadisənin gözəllənməyən şahidinə çevrilir, sanki o, nağıllar, sərgüzəştlər aləminə daxil olur.

O, sanki kətanın o biri tərəfində qala bilmir, kətanın daxilindədir.

1980-ci illər F. Qulamovun yaradıcılığını adi lirikadan tanımlamayan romantika keyfiyyəti kimi xarakterizə edirlər.

Lakin hardan birdən-birə, məsələn "Sahil" kimi əsərlər meydana gəlirlər.

Bu kimi əsərlər psixoloji əsərlərdir. İnsan və onun varlığı psixanalitikin qəbulunda olduğu kimi qəbul olunur. Hər bir insanın üreyinin derinliyində özəmətlə təbiətlə omonimiyə inam var, hansı ki, məhəbbətə, mərhəmətə vadar edir. Üç heyvanəbənzer varlıqlar öti yeyirlər və bundan sonra ancaq sümük qalır. Dözülməz ağı sanki əsərin mərkəzindən çıxır. İlk əvvəl sjeti nifret hissi oyadır, lakin təsviri

incəsənətdə uydurma prinsipi-nə əks durmağa qarşı, rəssamın cəsarəti əsəri başqa bir nöqtəyə-nəzərdən göstərir. Bu əsər həyat, insanlar haqqında fəlsəfi fikirlər oyadır: təsviri incəsənət - ruhun musiqisidir, həyatın fəlsəfesidir. Axı necə insanı tanımadan, onunla söhbət etmədən, həmin insan üçün yaratmaq olar. Beləliklə, bir təmayülün daxilində başqa "firləşən rəngkarlıq" doğulur.

"Səhər", "Səhər güllü" kompozisiyaları mavi, sarı, qəhvəyi, qırmızı tonlarda işlənə bilərlər.

Rəssamın ən maraqlı əsərlərindən biri "Rəssam R. Babayev"dir hansı ki, lirik-romantik təmayülü müəyyən edir. Rəssam R. Babayev Abşeronsuz, onun qızılı qumlarından, mavi səmasından, göy dənizindən ayrı təsəvvür edə bilmir. Rəssam bunu nə cür aydınlaşdırır? O, R. Babayev Abşeron evlərinin, təbiətinin fonunda təsvir edir, ancaq təbiətin qoxusu qalır. Axşamlar Abşeronda olan uzun kölgələr, alovlanan qurub təsvir olunan rəssamın ruhu-nun vəziyyəti ilə yaxındır. Bu yaxınlıq çox incə tərzdə əks olunub. Ön planda stol yerləşir, onun üzərində isə budaq və müxtəlif formalı əşyalar var. Rəssamın əlləri diqqəti cəlb edirlər, onlar bilərəkdən döndərilə bilərlər və bu hərəkətdə hər şey ilə oxşarlıq və fərqlilik var. Bu təkrar edilməzlik, fərqlilik əslində rəssamın əlləri yox, onun ruhudur, onun qeyri-adiyyətidir, hansı ki, ictimaiyyətlə birtərəfli qəbul olunmur-

du. Baş hissəsi tamaşaçıya qarşı yönəldilib, R. Babayev dünyaya açıq, bir qədər fikirlə baxır.

"Bayram ərəfəsində" kompozisiyası, qadına qarşı hədsiz məhəbbəti əks etdirir. F. Qulamovun lirikası dərin, şəhirlidir.

Abşeron mövzusu Mir Nadir Zeynalovun işlərində də səslənir. "Mavi mənzərə", "Xoruzun səhər banlaması", "Ağacın kölgəsində", "Bilgəh mənzərəsi", "Bahar", "Külək", "Yay istisi", "Sarı kompozisiya", "Xatirə", "Sevincli gün" və s. əsərlər (1979-1980-ci illər) lirika ilə dolu olaraq, azadlığı dəstəkləyir, yüksəldirlər və birdən-birə rəssam öz istiqamətini dəyişdirərək, azadlığı başqa cür başa düşməyə başlayır. O, azadlığı onun absolyutunda görür və eşidir. Əşyaların varlığını başa düşərkən o, onları öz şəxsi substansiyalarından qopardır və təsdiq edir ki: "Rəssamın əsas məsələsi şah əsərlərinin yaradılmasında deyil, kainatda olan heç zaman qocalmayan böyük həqiqətlərin dərk edilməsindədir".

M. Abbasov, F. Qulamov, M. Zeynalov nadir rəssamlardandırlar, hansı ki, Azərbaycan təbiətini hiss etməyi bacarırlar və yer üzündə olan bütün varlığın təbiətini onun bədii əhəmiyyətinin açılmasında görürlər.

Kübraxanım Əliyeva